

Abstract

Bulgarian grammar category "vid" (aspect) forms the basis of the Bulgarian verb system. Aspect has a very important place in Bulgarian grammar, and when not understood it creates problems in the learning-teaching process. Therefore, this subject is very important for people who learn Bulgarian and who translate to this language. For translating the verbs to Turkish with the correct meaning it is very important to clarify the problem of perfective-imperfective verbs into the two language and to tease out their aspectual and manner of action (aktionsart) characteristics. The aspect and aktionsart in Turkish have been examined in many books but have never been compared with Bulgarian. The aim of this paper is to present the similarities and the distinctions in the expressing of the grammatical category aspect in Bulgarian and Turkish languages, and to set out the problems that it causes in translation.

Keywords: *Aspect, aktionsart, perfect and imperfect verbs, translation problems.*

Özet

Bulgarca dilbilgisi kategorisi olan "vid" (görünüş kategorisi) Bulgar dilindeki fiil sisteminin temelini oluşturmaktadır. Görünüş konusu Bulgarca dilbilgisinde çok önemli bir yere sahiptir ve anlaşılmadığı zaman öğrenme-öğretme sürecinde sorunlar yaratmaktadır. Dolayısıyla görünüş konusu Bulgarca öğrenen ve bu dilden çeviri yapan kişiler için çok önemlidir. Bu ifadeleri Türkçeye anlamca aktarabilmek adına iki dildeki süreklilik-süreksizlik ve/veya görünüş ve kılış kategorilerinin sorunlarını açıklığa kavuşturmak büyük önem taşımaktadır. Türkçede görünüş ve kılış kategorileri birçok kitapta incelenmiş fakat Bulgarca ile hiç karşılaştırılmamıştır. Bu çalışmanın amacı Bulgarca ve Türkçede dilbilim kategorisi olan görünüşün benzerlikleri ile farklılıklarını açıklamak ve çeviride yarattığı sorunları aktarmaktır.

Anahtar Sözcükler: *Görünüş, kılış, sürekli ve süreksiz fiiller, çeviri sorunları.*

¹ Bu çalışma yayınlanmamış "Bulgarca ve Türkçede Görünüş Kategorisi" isimli Doktora tezinden üretilmiştir.

² Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Bulgar Dili ve Edebiyatı ABD, e-posta: dacki007@gmail.com

Giriş

Bulgarcada “вид на глагола” (vid na glagola/fiil görünüşü³) kategorisi, fiillerin gerçekleşme sürecindeki tamamlanmışlığını ya da tamamlanmamışlığını göstermektedir. Bulgarcada görünüş kategorisi altındaki fiiller sürekli (несвършен вид) ve süreksiz (свършен вид) olarak ikiye ayrılmaktadır. Görünüş kategorisi açısından fiilleri iki ayrı madde başlığında ayırmak, Slav dillerindeki fiillerin karakteristik/tipik bir özelliğidir.

Bulgarcada sürekli ve süreksiz biçimi, fiilin çekime uğramadan mastar (infinitive) yerine kabul edilen⁴ biçimlerde görülen bir iç anlamdır (inherent). Söz konusu sürekli ve süreksiz biçimler, aynı anlam kategorisi ve eylemi anlatmak için kullanılan ifadelerdir. Daha açık bir ifadeyle “gitmek” fiili üzerinden örnek verecek olursak; Bulgarcada “gitmek” fiili sürekli ve süreksiz biçime sahiptir. Bu fiilin sürekli biçimi “отивам” ve süreksiz biçimi “отидя”dır. Bu örnekte olduğu gibi, fiillerin sürekli ve süreksiz biçimleri, birer fiil çifti oluşturmaktadır. Sadece çok az sayıdaki fiil sürekli-süreksiz çifti oluşturmamaktadır. Çift oluşturmayan fiiller bağlam içerisinde sürekli veya süreksiz anlamını kazanırlar. Bu tür fiiller Bulgarcada “двувидови глаголи” (biaspectual verbs) olarak adlandırılmaktadır ve biz çift görünüşlü fiiller terimini kullanmayı uygun görmekteyiz. Bulgarcadaki çift görünüşlü fiillerin çoğu yabancı kökenli sözcüklerdir⁵ ve genellikle “-ир-а-”, “-изир-а-” son eklerini almaktadırlar (Vlahova, 2009: 93). Çift görünüşlü fiiller için “инсценирам” (sahnelemek), “стопирам” (otostop çekmek) ve “иронизирам” (alay etmek) fiilleri örnek olarak verilebilir.

Bulgarcada Sürekli ve Süreksiz Fiiller

Sürekli görünüşe sahip olan fiiller devam eden bir süreci aktarmaktadır. Aynı zamanda bu sürecin tamamlanmamış olduğu anlamını vermektedir. Örneğin “отварям” (açmak), “лягам” (yatmak), “надам” (düşmek), “чета” (okumak) ve “купувам” (satın almak) sürekli fiillerdir. Fiillerin ifade ettikleri eylemler dışında devam eden bir süreci de ifade etmektedirler. Cümle içerisinde bir süreci vurgulamak için fiillerin sürekli biçimleri kullanılmalıdır.

Süreksiz görünüşe sahip olan fiiller ise sürecin tamamlandığı bilgisini vermektedir. Yukarıda bahsedilen fiillerin süreksiz biçimleri ise “отворя” (açmak), “легна” (yatmak), “надна” (düşmek), “прочета” (okumak), “купя” (satın almak)’tır. Aynı hareketi veya eylemi tanımlamak için ya sürekli ya da süreksiz biçimini kullanarak aktarabiliriz. Ancak hangi görünüşün tercih edileceği, bağlam içerisinde aktarılmak istenen anlama göre belirlenmektedir. Sürekli ve süreksiz fiillerin cümlede nasıl anlamlar verdiği aşağıdaki örnekler ile özetlenebilir.

“Днес си купих едно колело.” – *Bugün kendime bir bisiklet satın aldım.*
 “Колелото го купувах цял час.” – *Bisikleti satın alma işlemi bir saat sürdü.*

³ Bu çalışmada “вид на глагола” yerine Türkçe karşılığı olan “görünüş” (aspect) terimi kullanılacaktır.

⁴ Çoğu Slav dillerinden ve Türkçeden farklı olarak Bulgarca fiillerinin mastar biçimi yoktur. Eski Bulgarca fiillerin sonunda “ти” (ti) eki ile mastar şekli oluşturulduğu görülmektedir. Fakat günümüzde Bulgarca fiilin tekil birinci şahıs biçimi mastar hali olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Rusça, Sırpça, Hırvatça, Lehçe ve Çekçe gibi diğer Slav dillerinde fiillerin mastar halleri “-ti/-mu, -t’/-mъ ve -ć/i)” ekleriyle oluşturulmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. A. M. Seliştev, Staroslavianskii yazık, Moskva, 1951.

⁵ Yabancı dillerden Bulgarcaya geçen çift görünüşlü 500’e yakın fiil bulunmaktadır (Vlahova, 2009: 93).

İki cümlede görüldüğü gibi “satın almak” anlamını taşıyan iki fiil aynı eylemi ifade ediyor olsalar da ikinci cümlede sürekli biçimi kullanıldığı için sürece vurgu yapılmıştır. İkinci cümlelerin Türkçe karşılığını daha doğru verebilmek için “sürmek” fiilini eklememiz gerekmektedir.

Bulgarcada sürekli ve süreksiz fiiller sadece tamamlanmış veya tamamlanmamış şeklinde incelemek yetersizdir. Çünkü bu kategori, çok farklı anlamlar içermektedir ve bu anlamları bağlam içerisinde incelemek daha doğru olacaktır. Örneğin yukarıda verilen ikinci cümlede “купувах” fiili satın alma işleminin uzun sürdüğünü vurgulamak için tercih edilmiştir. Bunun için görünüş kategorisinin biçimbilimsel açısından incelenmesi ve farklı anlamların tespit edilmesi önemlidir. Görünüş kategorisinin bir diğer özelliği ise sürekli fiillerin eylemi sınırlamadığını, süreksiz fiillerin de eylemi sınırladığıdır. Örneğin “Шанката на дауе от главата ми - Şapka kafamdan düşüyordu.” cümlesinde eylem devam ettiğiinden sınırlandırılmamıştır. “Шанката падна от главата ми - Şapka kafamdan düştü.” örneğinde ise eylem sona ermiş ve bir sınırlandırma söz konusudur. Birinci örnekte eylemin gerçekleşmesinde bir süreklilik söz konusu iken ikinci örnekte eylem gerçekleşmiş, sona ermiş durumdadır.

Görünüş kategorisindeki fiilleri “sürekli ve süreksiz” olarak tanımladığımızda “sürekli” ve “süreksiz” sözcüklerin taşıdıkları anlamlar yanlış yorumlara yol açabilir. Sürekli olarak tanımladığımız fiiller devamlılık/süreklilik kavramı ile karıştırılmamalıdır. Süreksiz fiillerin ise kesintili bir eylemi aktardığı düşünülmemelidir. Bu nedenle sürekli fiiller süreci, süreksiz fiillerin ise anlık bir eylemi tanımladıkları düşüncesi, çok yüzeysel olacaktır (Andreyçin, 1978: 163). Çünkü süreklilik (süreç) ifade eden eylemler biçim itibarıyla süreksiz fiillerle de aktarılabilir. Örneğin süreksiz biçiminde olan “узградя” (inşa etmek), “прочета” (okumak) ve “узям” (yemek yemek) fiillerde bir süreç söz konusudur ve süreklilik anlamında kullanılabilirler. Aynı zamanda en kısa eylemleri tanımlamak için de sürekli olan “чуквам” (karıya/masaya vurmak), “узивкам” (seslenmek, çağırmak) ve “мигвам” (göz kırpmak) fiilleri kullanılabilir. Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi hem sürekli hem de süreksiz fiillerin içinde bir süreç, süreklilik vardır çünkü fiiller bir eylemi ifade ettiğinden en kısa eylemde de bir süreçten bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla sürekli ve süreksiz fiillerin başlıca ayırt edici özelliğini, tamamlanmış veya tamamlanmamış olarak incelemek daha doğru olacaktır.

Slav dillerindeki sürekli ve süreksiz fiiller Türkçede farklı kavramlar ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Hayriye Süleymanoğlu'nun “Modern Bulgar Dili” isimli ders kitabında “sürerli ve sürersiz şekli” olarak adlandırmıştır (Süleymanoğlu, 2014: 74). Seda Köycü'nün “Lehçe Dilbilgisi” kitabında ise Lehçedeki sürekli ve süreksiz fiiller “tamamlanmış-tamamlanmamış eylemler” olarak tanımlamıştır (Köycü, 2007: 20). Sabire Arık Türkçeye çevirmiş olduğu “Kısa Leh Dili Grameri” kitabında ise bu fiilleri “bitmiş - bir kezlik ve bitmemiş - sürekli” olarak aktarmıştır (Arık, 2007: 29). Görünüş kategorisindeki sürekli ve süreksiz fiiller, “bitmiş ve bitmemiş fiiller” olarak da tanımlanabilir. Fakat böyle bir tanımlamada Bulgarcada “bitmiş ve bitmemiş fiiller” ve “Geçmiş Bitmiş Zaman ile Geçmiş Bitmemiş Zaman” var olduğundan kavramların anlaşılması zorlaşacaktır. Bu durumda görünüş kategorisinde fiilleri “sürekli ve süreksiz” olarak tanımlamak daha doğru olabilir.

Fiil görünüşü ve fiil zamanı birbirini tamamlayan iki ayrı kategoridir. Engin Uzun'a göre “fiil zamanı, yüklem anlattığı vakanın zamanda bulunduğu konumu dilbilgisine yerleştirirken; görünüş ise vakanın gerçek zaman boyutuna yerleşme biçimini gösterir. Söz gelişi bir vaka geçmişte gerçekleşmekle geçmiş zamana ait olur; fakat bu vakanın geçmişte söz gelimi anlık mı yoksa süremde mi gerçekleştiğini görünüş belirler” (Uzun, 1998: 110).

Bulgarcada fiil görünüşü, eylemin tamamlanmış veya tamamlanmamış anlamları itibarıyla fiilin sürekli-sürekli biçiminin tercihi ile ilgiliyken; fiil zamanı, yüklem gerçeğiyle geçmiş, şimdiki veya gelecek zaman kullanımıyla ilgilidir. Engin Uzun'un fiilin geçmiş zamanda "anlık mı yoksa süremde" mi gerçekleştiği konusundaki görüşü Türkçeye özgü görünüş için yapılmış bir tanımlamadır. Bulgarcada bu durum çok daha farklı ve kapsamlıdır çünkü geçmiş bitmiş ve geçmiş bitmemiş zamanlarda da eylemin sürekliliği ve süreksizliği hem fiil hem de zaman aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu durumu aşağıdaki cümlelerde inceleyelim.

"Аз пия кафе." – Ben kahve içiyorum. (Şimdiki Zaman)

"Аз пих кафе." – Ben kahve içtim. (Geçmiş Bitmiş Zaman)

"Аз пиех кафе." – Ben kahve içiyordum. (Geçmiş Bitmemiş Zaman)

"Пия" (içmek) fiili sürekli ve hem geçmiş bitmiş hem de geçmiş bitmemiş zaman aracılığıyla süreci aktarabilmektedir. Görünüş kategorisi, fiil zamanından bağımsız gibi görünse de fiil kullanımı zamanlar ile mümkündür. Dolayısıyla fiil görünüşü hem ayrı bir kategori olarak hem de zaman kategorisiyle birlikte ele alınmalıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi Bulgarcada çift görünüşlü dışındaki tüm fiillerin master olarak kabul edilen biçimleri ya sürekli ya da süreksizdir. İlk biçimi sürekli olan fiiller sürekli biçimine son ekler yardımıyla dönüşmektedir. Bulgarcada sürekli fiilleri sürekli yapan son ekler (наставки) şunlardır: -а-м, -я(м), -ва(м), -ава(м), -ява(м), -ува(м) (Paşov, 1999: 134). Bu son eklerle sürekli biçime dönüşen "видя-виждам" (görmek), "хвърля-хвърлям" (atmak), "повторя-повтарям" (tekrar etmek), "купя-купувам" (satın almak), "кажа-казвам" (söylemek) ve "погледам-поглеждам" (bakmak) fiilleri örnek olarak verilebilir. Bazı süreksiz fiiller ise aldıkları söz konusu son ekler ile aynı anlamı taşıyan birden fazla sürekli fiil oluşturabilirler. Bu duruma örnek olarak "оздравея-оздравявам-оздравям" (iyileşmek) ve "заляпя-заляпявам-заляпям" (yarıştırmak) fiilleri gösterilebilir. Bu tür fiiller birden fazla sürekli biçimi oluşturuyor olsalar da bunlardan sadece bir tanesi yaygın (оздравявам ve заляпявам) olarak kullanılmaktadır. Diğer ikincil sürekli fiiller ise daha nadir kullanılmaktadır. Fiiller son ekler ile görünüşlerini değiştirirken anlamlarını korumaktadırlar.

İlk biçimi sürekli olan fiillerin süreksiz biçimine dönüşmeleri ise ön ekler (представки) aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu fiillere süreksiz görünüş kazandıran toplam 18 ön ek ise şunlardır: "в(ъ)-, въз-, до-, за-, из-, на-, над-, о(б)-, от-, по-, под-, пре-, пред-, при-, про-, раз-, с(ъ)-, у-" (Andreyçin, 1993: 262). Bu ön ekler yardımıyla süreksiz biçime dönüşen "каня-поканя" (davet etmek), "чакам-почакам" (beklemek), "пия-изпия" (içmek), "уча-науча" (ders çalışmak, öğrenmek) ve "пиша-напиша" (yazmak-yazmayı bitirmek) fiilleri örnek olarak verilebilir. Fiillerin süreksiz görünüşe dönüşmelerini sağlayan bu ön ekler aynı zamanda fiillerin anlamlarına büyük veya küçük ölçüde yeni anlamlar eklemektedirler. Fiillere yeni anlamlar kazandıran ön ekler için "уча-науча" (ders çalışmak-öğrenmek) ve "пиша-опиша" (yazmak-tanımlamak, anlatmak) örnekleri verilebilir. Bu değişim hem dilbilgisel hem de anlambilimsel bir süreçtir. Bazı ön ekler ise fiillerde yeni anlamlar kazandırmamaktadır. Örneğin "пия" (içmek), "изпия" (içip bitirmek/içme işini tamamlamak), "ям" (yemek yemek) ve "изям" (yeme işini tamamlamak) fiillerindeki değişimin sadece dilbilgisel olduğunu ve fiil görünüşünün değişmesiyle sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Değindiğimiz gibi Bulgarcada ön ekler, fiilleri süreksiz yapmakla sınırlı kalmayıp fiillere yeni anlam kazandıran, fiilleri birçok açıdan zenginleştiren biçim birimler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. "Чакам" (beklemek) fiili, "по-" ön ekini alarak ("почакам") eyleme

süreksizlik durumunu kazandırdığı gibi fiile “biraz beklemek” anlamını da katmaktadır. Bir sürekli fiil, birden fazla ön ekle süreksiz görünüşe dönüşebilmekte fakat ön eklerin kendi anlamları olduğu için fiilin ilk anlamından da uzaklaşmaktadır. Örneğin “пиша” (yazmak) fiilin süreksiz hali “напиша” (yazmak/yazıp bitirmek) şeklindedir. Bu fiilin “препиша” (kopyalamak/коpyа çekmek, yeniden yazmak), “запиша” (not almak, not etmek, kaydetmek), “подпиша” (imzalamak) ve “презапиша” (yeniden kaydetmek, yeniden not almak, kopyalamak) şeklindeki türetilmiş biçimleri de Bulgarca da vardır. Örneklerden de anlaşıldığı gibi fiilleri süreksiz görünüşe dönüştüren ön ekler Bulgarcaya zengin bir kullanım yelpazesi sunmaktadır. Ön ekler yardımıyla süreksiz görünüşe sahip olan fiiller ve ilk sürekli biçimleri, bir fiil çifti oluşturup oluşturmadıkları konusu Bulgar dilbilimciler tarafından tartışılmaktadır. Bunun sebebi yukarıda bahsedilen anlambilimsel değişimdir. Süreksiz bir fiil sürekli biçiminden anlamca çok uzaklaşmadıysa (içmek ve yemek yemek fiillerinde olduğu gibi) iki fiili çift olarak gösterilebileceğini düşünmekteyiz. Fakat fiil yeni bir anlam kazandıysa (yazmak ve imzalamak fiillerinde olduğu gibi) ve farklı bir eylemi ifade ediyorsa ayrı bir fiil olarak ele almak mümkündür.

Bulgarca da sürekli fiiller, bahsettiğimiz ön ekler dışında “-н-(а)” son ekiyle da süreksiz görünüşe dönüşebilirler. Örneğin “ставам-стана” (kalkmak), “падам-падна” (düşmek) ve “капя-капна” (damlamak) fiilleri süreksiz biçimine son ek yardımıyla dönüşmektedir. Söz konusu “-н-(а)” son ekiyle oluşturulan süreksiz fiiller birer fiil çifti oluşturmaktadır. Petar Paşov’a göre bu son ekle oluşturulan fiiller hem fiil görünüşünü hem de anlamını değiştirmektedir. Adı geçen Bulgar dilbilimcisine göre “süreksiz fiiller bir defa yapılan bir eylem için kullanılmaktadır” (Paşov, 1999: 136). Petar Paşov düşüncesini destekleyecek şu örnekleri vermektedir: “нещо капе отгоре” (yukarıdan bir şey damlıyor) ve “нещо капна отгоре” (yukarıdan bir şey damladı). “Капни⁶ ми малко вино в чашата.” (bardağıma biraz şarap dök) cümlesinde ise “damlamak fiili” farklı bir anlamda kullanılmıştır. Süreksiz fiilleri bir kerelik yapılan bir eylem olarak tasvir etmek doğru bir açıklama olmayacaktır, çünkü “два пъти капна нещо отгоре” (yukarıdan iki kere bir şey damladı) cümlesinde süreksiz olan bir fiil bağlama göre birden çok defa gerçekleşen bir eylem için kullanılabilir. Bahsedilen “-н-(а)” son eki ile süreksiz biçime dönüşen fiil ardından başka bir ek almamakta ve tekrar sürekli görünüş kazanmamaktadır.

Ön ekler yardımıyla sürekli biçimden süreksiz biçime dönüşen fiiller ise aynı son eklerle (-а-м, -я(м), -ва(м), -ава(м), -ява(м), -ува(м)) tekrar sürekli biçime dönüşebilirler. Bu durumda bazı yeni süreksiz fiillerden türetilen sürekli biçimler, “напиша-написвам” (yazmak/yazıp bitirmek), “препиша-преписвам” (kopyalamak/коpyа çekmek, yeniden yazmak), “запиша-записвам” (not almak, not etmek, kaydetmek), “презапиша-презаписвам” (yeniden kaydetmek, yeniden yazmak) vb. gibi çiftler oluşturmaktadır. Bu türeme zenginliği Bulgarca fiil sistemine çok geniş imkanlar sunmaktadır. Bu şekilde değişen fiiller “ikinci derece sürekli görünüş” (вторична имперфективация, итератив, сложни имперфективи) kazanmış fiiller olarak adlandırılmaktadır. İkinci derece sürekli görünüş biçimine sahip olan fiiller, sürekli biçime sahip olanlara kıyasla kullanım farkları vardır. Bu biçimdeki fiiller şimdiki zamanda çok nadir kullanılmakta ve “Şu anda ne yapıyorsun?” sorusuna cevap verememektedir. Örneğin; “написвам писмо” (mektup yazıp bitiriyorum) ve “прочитам писмо” (mektup okuyup bitiriyorum) ifadelerini şimdiki zamanda kullanmamız mümkün değildir. Fakat “изкопавам земята, за да посадя едно цвете” (bir çiçek ekmek için toprağı kazıyorum) ifadesindeki “изкопавам” (çukur açmak/kazımak) fiilini şimdiki zamanda kullanabiliriz. Bulgarca da ikinci derece sürekli biçimdeki fiillerin hangi durumlarda ve hangi zamanlarda kullanıldıklarının araştırılması gerekmektedir, çünkü kullanımları daha çok bağlama bağlıdır. Sürekli fiillerin, ikinci

⁶ Damlamak (капна) fiili mecaz anlamda dökmek olarak kullanılmıştır.

derece sürekli fiillere göre anlamları ve kullanım alanları farklıdır. Bunun sebebi bu fiillerin hem başında süreksiz yapım ekleri içermeleri hem de sonunda süreklilik eklerinin olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda söz konusu ikinci derece sürekli fiiller “bir kerelik”, “tamamlanmamış”, “tamamlanmış” veya “tekrar” edilen eylemleri aktarmak için kullanılabilirler. Aşağıdaki örnekler ile farklı kullanımları daha iyi anlaşılacaktır.

*“Утре те ще **заминават** за Анкара, за да се срещнат с Хасан.” – Yarın Ankaraya Hasan ile buluşmaları için yola çıkacaklar. (eylem bir kere gerçekleşecektir)*

*“Учениците **преписват** на изпит.” – Öğrenciler sınavda kopya çekiyorlar/çekerler. (süreklilik ifade edilmektedir)*

*“Миналата година всеки ден **измивах** лъжиците.” – Geçen sene her gün kaşıkları yıkıyordum. (yıkatak eylemi ikinci derece sürekli biçimindedir, hem tamamlanmışlık hem de tekrar edilen bir eylemi anlatmaktadır)*

*“Беше **преписвал** като студент.” – Öğrenciyken kopya çekmişliği vardı. (sınır vurgulanmıştır, tekrar yapılmış olması muhtemeldir)*

Örneklerden anlaşıldığı gibi hem zamana hem de bağlama bağlı olarak ikinci derece sürekli fiiller farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Söz konusu fiillerle ifade edilen eylemler yapılan işin “bir defa gerçekleşmesi”, “tamamlanması”, “tamamlanmaması” ve “tekrar yapılması” gibi anlamlarda kullanılabilir.

Bulgarcada dokuz farklı zaman bulunmaktadır. Sürekli ve süreksiz fiilleri Bulgarcada var olan dokuz zamanın her birinde çekmek mümkündür. Fakat süreksiz bir fiil şimdiki zamanda kullanılamaz çünkü süreksiz fiiller tamamlanmışlık anlamını içermektedir ve “şu anda” gerçekleşen bir eylemin tamamlanmışlığından bahsetmek mümkün değildir. Süreksiz fiiller daha sık geçmiş ve gelecek zamanlarda kullanılmaktadır. Süreksiz fiiller şimdiki zamanda kiplik oluşturan “да” (подчинителен съюз) bağlacı ile birlikte kullanılabilir ve gelecek zamanı işaret eder. Örneğin “искам да отида” (gitmek istiyorum) ve “искам да тръгна в 5 часа” (saat beşte yola çıkmak istiyorum) ifadelerinde gelecekte gerçekleşecek bir eylemden bahsetmektedir. Kiplik oluşturan “да” bağlacından sonra gelen fiiller genellikle süreksiz biçimleriyle kullanılmaktadır. Bu bağlaçtan önce bulunan fiiller ise genellikle sürekli biçimleriyle yer almaktadır. Yabancılar için Bulgarca (bkz. Hadzhieva, 2006) ders kitaplarında sürekli ve süreksiz görünüş konusunun ele alındığı ünitelerde “да” bağlacından sonra hep süreksiz fiiller gerektiren bir yapı kullanılması önerilmektedir. Fakat bu genel bir yargıdır ve tam tersi de mümkündür. Söz konusu bağlaçtan önce ve sonrasında hem sürekli hem de süreksiz fiiller kullanılabilir. Örneğin “всяка година искам да отивам в Париж” (her sene Paris’e gitmek istiyorum) ifadesinde her sene tekrar edilecek bir eylemden bahsedildiğinden “да” bağlacından sonra sürekli fiil kullanılmalıdır. Bu konunun anlatılması zor olduğu için başlangıç düzeyindeki “Yabancılar için Bulgarca” ders kitaplarını hazırlayanların daha sık olan kullanımları vermiş olduklarını düşünmekteyiz.

Sürekli fiiller ise “şu anda, sıklıkla, genellikle, uzun sürede yaptığımız veya yapmadığımız” eylemleri ifade etmek için kullanılır. Bu durumlarda cümlede fiilden önce eylemin sıklığını, tekrarını veya genel durumunu ifade eden zarflar yer alabilir. Eylemlerin süreci vurgulandığında, “винаги” (her zaman), “често” (sıkça), “понякога” (bazen), “никога” (hiçbir zaman), “всеки ден/всяка година/всяка седмица” (her gün/her yıl/her hafta), “обикновено” (genellikle) ve “никога” (hiçbir zaman) gibi zarflar kullanılmaktadır. Sürekli fiillerin kullanıldığı durumlarda bu zarflar cümlede yoksa bağlamda mutlaka süreklilik belirten ifadeler bulunmalıdır.

Bulgarca görünüş kategorisindeki sürekli ve süreksiz fiil biçimleri dilbilgisinin temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Yanlış veya eksik öğrenilmesi durumunda anlatım bozukluğuna yol açmaktadır. Yukarıda verilen bilgi ve örneklerden de anlaşıldığı gibi Bulgarca görünüş kategorisi çok karmaşıktır. Görünüş kategorisinin sürekli ve süreksiz biçimlere ayrılması Slav dillerine özgüdür. Dolayısıyla Slav dillerinden birini bilen bir kişi başka Slav dilini öğrenme sürecinde sürekli ve süreksiz fiiller ile ilgili büyük sorun yaşamamaktadır. Slav dillerinde görünüş konusunda zamanla bazı farklılıklar ortaya çıkmış olsa da mantık ve genel kullanım aynı olduğu için fiil kullanımlarının bu kişiler tarafından algılanması büyük bir sorun oluşturmaz. Fakat bu yapıların olmadığı başka bir dili kullananlar için çok karmaşık ve öğrenilmesi zor bir kategoridir. Çünkü birçok dilde aynı eylem için bir fiil kullanılırken Bulgarca'da en az iki fiil biçimi kullanılmaktadır (süreksiz, sürekli-ikinci derece sürekli fiiller). Yabancılar için hazırlanmış Bulgarca başlangıç ders kitaplarında bu kategoriden çok yüzeysel bahsedilmekte ve tüm kullanışlara yer verilmemektedir. Hatta sürekli ve süreksiz fiillerin anlatıldığı ünitelerde hiçbir açıklama yapılmadan sadece bazı zarflar veya yapılardan sonra kullanılabileceği bilgisi şemalar halinde sunulmaktadır. Fakat bu şemalarda bazı hatalar mevcuttur. Örneğin gelecek zaman oluşturan “ще” yapısından sonra sadece süreksiz fiiller kullanılabildiği bilgisi verilmektedir. Gelecek zamanda sürekli ve tekrar yapılacak eylemler için sürekli fiiller de kullanılabilir.

Türkçede Görünüş ve Kılınış Kategorisi

Türkçede görünüş kategorisinin Türk dilbilimciler tarafından nasıl anlatıldığı konumuz açısından büyük önem taşımaktadır. Eyüp Bacanlı görünüş kavramının Batı Dillerine geçmesini şöyle açıklamıştır:

“Görünüş-zamansal kategorilerden olan ve Slav türü görünüş olarak bilinen “vid” – ki kelimenin kendisi de Türkçede “görünüş” anlamına gelmektedir – aslında hem kılınış⁷ hem de görünüş ile ilgili araştırmaların esas rolü oynayan kategoridir. Batı dillerindeki aspect/aspect terimi, daha 1828 yılında Gretsch’in bir yıl önce yazdığı Rusça eserinin Fransızca tercümesinde Rusçadaki “vid” teriminin karşılığı olarak kullanılmış ve terim Fransızcadan diğer Batı dillerine geçmiştir. Slav dillerinde “vid” ve “görünüş” eş anlamlı olarak kullanılmaktadır ancak Batı dillerindeki görünüş Slav dillerinden biraz daha farklı olduğu için “aspect” yani görünüş daha geniş bir anlam kazanmış ve “vid”i de içine almıştır. Rus dil bilimciler bu sorunu aşmak için “аспектуальность” adını verdikleri yeni bir terimi “aspect” yerine kullanmıştır” (akt. Bacanlı, 2009: 45).

Rusçadaki görünüşten yola çıkarak 1828 yılından itibaren Batı dillerinde görünüş konusunda çalışmalar başlamıştır. Türkçedeki görünüş-zaman temelinde ilk ayrıntılı incelemeyi ünlü Türkolog Lars Johanson yapmıştır. Lars Johanson’un 1971 yılında yayınladığı “Aspekt im Türkischen” kitabı Türkçede görünüş çalışmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir. Türkçe görünüş kategorisini inceleyen araştırmacıların çoğu bu çalışmadan alıntılar yapmıştır. Adı geçen kitap Nurettin Demir tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Ağustos 2016’da Grafiker yayınları tarafından yayınlanmıştır. Lars Johanson’un hazırladığı söz konusu çalışmadan sonra Türkçe dilbilgisi kitaplarında görünüş kategorisine yeterince yer verilmediğini fark eden ve bu boşluğun doldurulması gerektiği konusunda Agop Dilaçar 1974 yılında “Türk Fiilinde “Kılınış”la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız” isimli makaleyi dilbilimcilerin dikkatine sunmuştur.

⁷ Kılınış veya “eylem tarzı” (modes of action) bir fiilin belirttiği iç zamansal özellikleri, başlangıç-süre-bitiş şeklindeki evre yapılanması ve nihayet gerçekleşme tarzıyla ilgili bir sözlük kategorisidir ve genellikle sözlük anlamı itibarıyla fiillerin anlambilimsel tasnifini gerektirir (bkz. Korkmaz, 2007: 146).

Günümüzde Türkçede görünüş kategorisi için birçok çalışma ve araştırma yapılmış⁸ ve bu kategorinin tanımlanması konusunda farklı görüşler sunulmuştur. Bunun sebebi, Slav dillerine özgü olan bu kategoride bazı dilbilgisel özelliklerin başka dillerde aynı şekilde olmamasından kaynaklanmaktadır. Bulgarca için bahsettiğimiz fiillerin görünüş özellikleri birçok dilde bulunmamaktadır ve Türkçe de bu dillerden biridir. Dolayısıyla fiilin iç zamanı veya iç anlamı olarak görülen tamamlanma-tamamlanmama/bitmiş-bitmemiş/süreklisüreksiz/anlık-sürem işlevleri birçok dilde zaman ekleriyle sağlandığından aynı biçimde görünüşün tanımlanması araştırmacıları zorlamaktadır. Sema Demir Aslan Türkçede görünüş kategorisi konusundaki ortak bir tanımın olmayışından bahsetmiş ve “üzerinde uzlaşılan iki nokta kategorinin genel anlamda neleri sorguladığı ile yansıttığı ve görünüşün “ne olmadığı”nı belirtmiştir (Aslan, 2016: 11).

Slav dillerindeki fiilleri inceleyen Alman ve İsveçli bilim adamları Batı dillerinde fiilin başka bir özelliğini fark etmiş ve “kılınış” (Alm. aktionsart, İng. manner of action) olarak adlandırmıştır (Dilaçar, 1974: 160). Slav dillerindeki fiiller mastar halinde olduklarında iç anlamlarında süreklilik ve süreksizlik bildirmelerinden yola çıkarak Batı dillerinde ve de Türkçedeki fiillerin süreç ile ilgili bazı anlamlar içerdikleri tespit edilmiştir (bkz. Karadoğan, 2009: 6). Bu anlamlar sınıflandırılmış ve en yaygın sınıflandırma üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu sınıflandırma “ön sınır vurgulayan”, “sınır vurgulamayan” ve “son sınır vurgulayan” fiiller olarak açıklanmıştır (Karadoğan, 2009: 10-18). Bu durumun daha iyi anlaşılması için Türkçedeki “başlamak, yürümek, bitirmek” fiillerini inceleyebiliriz. Zaman ekleri almadan “başlamak” fiili ön sınır vurgular, “yürümek” fiili sınır vurgulamaz, “bitirmek” fiili ise son sınırı vurgular. Örnek olarak verdiğimiz üç ayrı fiil şimdiki zamana ait -(I)yor ekleriyle (başlıyorum, yürüyorum, bitiriyorum) aynı zamanda olmalarına rağmen eylemlerin gerçekleşme biçimleri farklıdır (Benzer, 2012: 89). Dilbilimciler kılınışın bir dilbilgisel kategorisi olmadığı konusunda hemfikirdir. Kılınış fiilin mastar halinde incelenebilir ve bir sözlüksel kategoridir (Benzer, 2012: 89). Bu kategoriden yola çıkarak Türkçe fiillerin gerçekleşme biçimleri hakkında incelemeler yapılmıştır. Slav kılınış kategorisi Batı dillerinde olduğu gibi ayrıntılı incelenme ihtiyacı duyulmamıştır çünkü görünüş kategorisi hem kılınış hem de görünüşü kapsamaktadır. Bulgarca fiillerde mastar yerine kabul edilen biçimlerde kılınış ile ilgili bilgi içerdiği ve görünüşü belli olduğu için iki ayrı kategori iç içe işlenmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılması için Türkçedeki görünüş ile ilgili bazı dilbilimcilerin açıklamalarını incelememiz gerekmektedir. Zeynep Korkmaz görünüşü şöyle açıklamıştır: “Fiilin ad biçimi olan mastarda değil, çekimli şekillerinde görülen bir iç anlamdır. Bunlarda şekilden beklenen anlam yerine, daha değişik bir anlam ortaya çıkmasıdır. Daha doğrusu, bu kalıba, konuşanın verdiği özel anlamdır ve dil psikolojisinin ürünüdür. Görünüşte kip ekleri, zamanı ve işlev açısından asıl işlevleri ile değil, daha başka işlevler ile kullanılır” (Korkmaz, 2014: 522).

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğünde “görünüş” teriminin açıklaması ise “eylemin anlattığı iş, oluş ve edimi, konuşucunun nasıl gördüğünü belirten dilbilgisi ulamı” olarak ifade edilmiştir. İbrahim Ahmet Aydemir görünüşü Lars Johanson’un yaptığı gibi

⁸ Türkçede Görünüş için yapılmış çalışmalardan bazıları şöyledir: Karadoğan, Ahmet, Türkiye Türkçesinde Kılınış, Ankara, Divan Kitap, 2009., Aydemir, İbrahim Ahmet, Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi, Ankara, Grafiker, 2010., Benzer, Ahmet, Türkçede Zaman, Görünüş ve Kiplik, İstanbul, Kabalıcı, 2012., Bacanlı, Eyüp, Kılınış Kategorisi ve Altaycada Kılınış Belirleyicisi Olarak Art Fiiller, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014., Demir, Sema Aslan, Görünüş Kategorisi, Türkmençe Örneği, Ankara, Grafiker, 2016., Lars Johanson, Türkçede Görünüş, Çev. Nurettin Demir, Ankara, 2016.

intraterminallik (sınırlararasılık), postterminallik (odaksızlık) ve terminallik (sınırsızlık) olarak üç ayrı başlıkta incelemiştir. İntraterminal görünüş perspektifinde “bir olayın, başlangıç sınırından sonra ve bitiş sınırından önce, yani başlangıç ve bitiş sınırları arasında gözlemlenmesini ifade eden bir kavramdır” (Aydemir, 2010: 22). Postterminal bakış açısı bir olay, kritik sınırı aşıldıktan sonra bir safhada gözlemlenmeye imkân vermektedir. İlk iki ayırmda ya sınır ya da süreci bağlamında incelenirken terminal bakış açısında olay total olarak yansıtılmaktadır (Aydemir, 2010: 23).

Yukarıda belirtildiği gibi Engin Uzun’a göre “fiil zamanı, yüklem anlattığı vakanın zamanda bulunduğu konumu dilbilgisine yerleştirirken; görünüş ise vakanın gerçek zaman boyutuna yerleşme biçimini gösterir. Söz gelişi bir vaka geçmişte gerçekleşmekle geçmiş zamana ait olur; fakat bu vakanın geçmişte söz gelimi anlık mı yoksa süremde mi gerçekleştiği görünüş belirler” (Uzun, 1998: 110).

Ahmet Benzer’e göre ise zaman ve görünüş birbirine yakın iki kavram olmakla birlikte, görünüş zamandan daha ön sırada bir belirleyici olarak yer almaktadır (Benzer, 2012: 36). Aynı zamanda “görünüş kavramı fiil zamanı ile edinilen nokta ya da aralık boyunca gerçekleşmiş, gerçekleşecek, gerçekleşecek vaka ve durumun bu süreçte bitmişlik mi bitmemişlik mi yoksa sürüyor mu bilgisini verir” şeklinde görüşünü belirtmektedir (Benzer, 2012: 41).

Yapılan tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi Türkçede görünüş ile ilgili dilbilimciler arasında fikir birliğine henüz varılmış değildir. Türkçedeki görünüşün iki farklı ana hatta incelendiği anlaşılmaktadır. Birinci görüş, kip ve zaman ekleri işlev açısından asıl işlevleri çerçevesinde değil, daha başka işlevler kapsamında kullanıldıklarında görünüşten söz edilebileceği yönündedir. İkinci görüş ise Slav dillerindeki fiil görünüşü üzerinde yapılmış olan araştırmalardan etkilenerek eylemlerin zaman veya kip eklerini aldığı durumlarda bitmişlik ya da bitmemişlik açısından incelenebileceği yönündedir. Üstünde durulması gereken başka önemli bir konu ise Türkçede zaman, kip ve görünüş kategorilerinin birbirleriyle benzerlikleri ya da farklarıdır. Çünkü Türkçede fiilin, kök ve gövdesine eklenen ekler yardımıyla zaman, görünüş ve kiplik değerleri aktarılmaktadır. Aynı ekler zaman, kip ve görünüş işaretleyicisidir. Örneğin -(I)yor eki hem şimdiki zamanı hem sürekli görünüşü hem de bildirme kipini vermektedir.

İbrahim A. Aydemir Türkçede zaman ve görünüş eklerini 4 ayrı başlıkta incelemiştir. Bu başlıklar “Temel Cümlede Zaman ve Görünüş”, “Zarffiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş”, “Sıfatfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş” ve “İsimfiil Cümlelerinde Görünüş” şeklinde sunulmuştur (Bkz. Aydemir, 2010: 3-4). İbrahim A. Aydemir tarafından verilmiş başlıklar ve incelenen eklerin şeması şöyle verilebilir:

Temel Cümlede Zaman ve Görünüş

-(X)rI-(A)r	-DX	-(X)yordu	-mXştX
-(X)yor	-mXş	-(X)rdXI-(A)rdI	-DXydX
-mAktA(dİr)	-(y)AcAk	-mAKtAydl	-(y)AcAKI

Zarffiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş

-(y)Xp	-(y)A...-(y)A	-DXğXnda	-mAdan önce
-(y)XncA	-(X)rken	-DXktAn sonra	-(y)All

-(y)ArAk -DXKçA -mXşken -(X)rI-Ar...-mAz

Sıfatfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş

-(y)An -(y)AcAK -DXK -
 (y)AcAğI
 -mXş -(X)rI-(A)r -DXğX

İsimfiil cümlelerinde görünüş

-DXK -(y)AcAK

Yukarıda verilen ekler hem zaman hem de görünüş özellikleri taşımaktadırlar. Fiil kök ve/veya gövdesine eklenen eklerin geliş sırası eklerin kapsamına göre değişmektedir (Benzer, 2012: 118). Ahmet Benzer ise yukarıda bahsedilen sınıflandırmadan farklı olarak “-miş, -DI, -(I)yor, -mAktA, -mAdA, -AcAk, Ar/Ir ve DIr” eklerinin zaman, görünüş ve kiplik özelliklerini araştırmıştır (Benzer, 2012: 125-207).

Engin Uzun ise zaman, görünüş ve kip bildiren ekleri incelemiş ve görünüş işaretleyicileri olarak “-TI, -(I)yor, -TıydI, -(I)yordu, (I)yormuş” eklerini belirtmiştir (Uzun, 1998: 15). Engin Uzun’un eklerin zaman, görünüş ve kip özellikleriyle ilgili oluşturduğu tablo aşağıdaki gibidir.

Çizelge 1. Türkçe’de görünüş, kip ve zaman ekleri

Ekler	GÖR	(BK)	1. KK	/2. KK	ZAM
-TI	-TI	-	-∅	-	-∅
-(I)yor	-(I)yor	-	-∅	-	-∅
-(y)AcAK	-∅	-	-(y)AcAK	-	-∅
-(A/I)r	-∅	-	-(A/I)r	-	-∅
-miş	-∅	-	-miş	-	-∅
-mAlI	-∅	-	-mAlI	-	-∅
-(y)A	-∅	-	-(y)A	-	-∅
-sA	-∅	-	-sA	-	-∅
-TıydI	-TI	-	-∅	-	-(y)TI
-(I)yordu	-(I)yor	-	-∅	-	-(y)TI
-(y)AcAKI	-∅	-	-(y)AcAK	-	-(y)TI
-(A/I)rDI	-∅	-	-(A/I)r	-	-(y)TI
-mişI	-∅	-	-miş	-	-(y)TI
-mAlIydI	-∅	-	-mAlI	-	-(y)TI
-(y)AydI	-∅	-	-(y)A	-	-(y)TI
-sAydI	-∅	-	-sA	-	-(y)TI
-(I)yormuş	-(I)yor	-∅	-	-(y)mIş	-∅
-(y)AcAKmIş	-∅	-(y)AcAK	-	-(y)mIş	-∅
-(A/I)rmiş	-∅	-(A/I)r	-	-(y)mIş	-∅
-mişmiş	-∅	-miş	-	-(y)mIş	-∅
-mAlImIş	-∅	-mAlI	-	-(y)mIş	-∅
-(y)AymIş	-∅	-(y)A	-	-(y)mIş	-∅
-sAymIş	-∅	-sA	-	-(y)mIş	-∅

İbrahim A. Aydemir, Ahmet Benzer ve Engin Uzun’un Türkçede görünüş kategorisini belirleyen ekler konusunda aynı fikirde olmadıkları anlaşılmaktadır. Görünüş kategorisinin ne olduğu ve hangi ekler ile ifade edildiği hususunda farklı açıklamaların var olması, bu konunun daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Türkçe fiiller, süreklilik anlamını sadece zaman ekleriyle değil, zarf-fiil biçimleri, dur- (durmak), gel- (gelmek), kal- (kalmak), gör- (görmek) ve koy- (koymak) yardımcı fiilleriyle birlikte kullanıldıklarında da vermektedir. Örneğin Zeynep Korkmaz'a göre "yardımcı fiilin esas fiile kattığı anlam inceliği ve iki ayrı fiil şeklinin birleşme biçimine göre, bir oluş ve kılışın belirli bir zaman içinde yapıladurma, bir zamandan beri yapılagelme veya belirli bir durumda kalakalma gibi bir takım işlev ayrılıkları söz konusudur" (Korkmaz, 2014: 201). Yukarıda adı geçen yardımcı fiillerle birlikte kullanılan zarf-fiiller fiillere süreklilik anlamı vermektedir. Bulgarcada ise son ekler yardımıyla fiile süreklilik anlamı kazandırılmaktadır. Bulgarcada kullanılan son ekler tek başına anlam taşımazken Türkçede süreklilik anlamı katan yardımcı fiiller kendi anlamlarını da fiile eklemektedir. Bunun sebebi süreklilik anlamı veren birleşik fiillerin iki ayrı kökü içermeleridir. Söz konusu birleşik fiillerin kattığı süreklilik anlamları aşağıdaki örnekler ile vermek mümkündür.

"Dur-

O bildiklerini anlatadursun, sen de onun anlattıklarını not etmeye çalış!
Sen burada bekleyedur ben karşıdan bir gazete alayım.
Onbaşı ne bakıp durursun?

Gel-

Bu durum asırlardan beri böyle olagelmişti.
Çocukluluğumdan beri süregelmiş alışkanlıklar beynimde bir noktaya basıyordu.
Günlerden bir gün, tek başına çıkagelmiş.

Kal-

Arkasından ağzım açık bakakaldım.
Güneş, sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı.
Dün gece televizyonun başında uyuyakaldım.

Gör-

Şimdi sabah keyfini süregör öbür işini daha sonra konuşuruz.
Hele bir hastalığa yakalanmayagör!
Verilen işleri bir yapmayagör de başına neler gelir anlarsın.

Koy-

Arkadaşım dün gece beni alıkoydu." (Korkmaz, 2014: 716-724).

Gördüğümüz gibi Türkçe fiillerde açıklanan bu süreklilik Bulgarca fiil sistemiyle aynı değildir. Bu durumda Bulgarcadan Türkçeye çeviri yaparken bahsettiğimiz bu süreklilik, zamanlar yardımıyla her zaman olmasa da bazen doğru anlamı aktarmaktadır. Türkçe fiiller genellikle -(l)yor ekini alarak süreklilik anlamı kazanıyor olsa da şimdiki ve gelecek zamanda Bulgarcada var olan bu durum ile aynı değildir.

Bulgarca geçmiş zamanda süresiz olan bir eylemi Türkçeye aktarabilmek için bilinen geçmiş zamanı kullanırız (научих-öğrendim) fakat bitmemiş olan bir eylem şimdiki zamanın hikâye çekimiyle (научавах-öğreniyordum) verilmektedir. Türkçede bilinen geçmiş zaman ve şimdiki zamanın hikâyesi Bulgarcada var olan geçmiş bitmiş ve geçmiş bitmemiş zamanların karşılığıdır. Aslında Bulgarca fiil sistemindeki süreklilik ve süresizlik kategorisi, zamandan çok fiil ile ilgili bir durum olsa da Türkçeye yapılan çevirilerde söz konusu durum zaman ve kiplerle sağlanmaktadır. Çoğu durumlarda ise sürekli-süresiz fiillerdeki süreci dikkate almadan çeviri yapılmaktadır.

Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde sürekliliği ifade etmek veya doğru bir şekilde aktarmak sorun oluşturmaktadır. Çünkü çevirmen, Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde Bulgarcada çok sık kullanılan sürekli biçimleri Türkçeye sadece bazı durumlarda vermek zorundadır. Türkçede sürekli yapıların sıkça kullanılmamasından çevirilerde bu fiilleri vermemek çok daha uygun ve yerindedir. Bulgarcadaki fiillerin sürekliliği bazı durumlarda verilmemesi daha iyidir çünkü bazı sürekli fiilleri Türkçeye aktarırken var olmayan (yapay) bir süreci vermek, dilde var olmayan bir cümlelin yaratılmasına sebep olacaktır. Örneğin “утре ще отивам в Истанбул” (yarın İstanbul’a gidiyor olacağım) ifadesinde “gidiyor olacağım” yerine “gideceğim” biçiminin kullanılması daha doğru olacaktır. Örnekten de anlaşıldığı gibi Bulgarcanın zengin fiil sisteminde çok önemli rol oynayan süreklilik ve süreksizlik anlamlarının aktarılması çevirmen açısından büyük sorun yaratmaktadır.

Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirilerde ise daha büyük bir sorun söz konusudur. En önemli sebep daha önce de bahsedildiği gibi Türkçede olmayan süreklilik anlamını Bulgarcada yaratarak verilmelidir. Bulgarcada aynı eylemi anlatan bir fiilin Bulgarcada en az iki fiil (sürekli ve süreksiz) ile aktarılmasıdır. Örneğin “Dün bu kitabı okudum.” cümlesini “Вчера четох тази книга.” olarak çevrilebileceği gibi “Вчера прочетох тази книга.” şeklinde de aktarılabilir. Bu durumda çevirmenin örnekteki cümleyi Bulgarcaya nasıl aktaracağını bilmesi için kitap okuma işinin bitip bitmediğini bilmesi gerekmektedir. Fakat çevirmen her zaman bu bilgiye sahip olmayacağından hangi fiil biçimiyle aktaracağı sorun oluşturmaktadır. Aynı zamanda “her gün” “her akşam”, “her hafta”, “hep” ve “sürekli” gibi ifadelerin olduğu cümlelerde Bulgarcaya aktarılırken sürekli fiil biçimlerinin tercih edilmesi gerekmektedir. Örneğin “bunu hep yaptım” ifadesi “това винаги го правих” şeklinde aktarılması gerekmektedir. Örnekteki “yaptım” fiili tamamlanmış anlamını içeriyor olsa da Bulgarcada “süreklilik” ifade eden zaman zarflarıyla birlikte sürekli fiil biçimlerinin kullanılması gerekmektedir.

Sonuç

Tüm bu bilgiler ışığında Bulgarcada yer alan sürekli ve süreksiz fiiller Türkçede tam karşılığı olmadığından hem çeviri yapanlar hem de Bulgarca öğrenenler açısından büyük sorun oluşturmaktadır. Bulgarca fiillerin sürekli ve süreksiz biçimlerinin doğru anlaşılması veya öğrenilmediği durumlarda yanlış anlaşılmalara ve hatalı çevirilere sebep olmaktadır. Bulgarca ve Türkçe görünüş kategorilerinin daha ayrıntılı incelenmesi ve irdelenmesi gereken bir konu olduğu kanaatindeyiz. Bu çalışma aynı zamanda her iki dildeki görünüş işaretleyicilerin eş değer karşılıklarını ve farklılıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Kaynakça

- Arık, S. (2007). *Kısa Leh dili grameri*. Warszawa: Ex Libris,.
- Aydemir, İ. A. (2010). *Türkçede zaman ve görünüş sistemi*. Ankara: Grafiker Yay..
- Benzer, A. (2012). *Türkçede zaman, görünüş ve kiplik*. İstanbul: Kbalcı.
- Demir, S. A. (2016). *Görünüş kategorisi, Türkmençe örneği*. Ankara: Grafiker Yay.
- Dietrich, A. P. (2006). *Rusça Gramer*. Ankara: Kapadokya Kitabevi.
- Karadoğan, A. (2009). *Türkiye Türkçesinde kılınış*. Ankara: Divan Kitap, 2009.

- Korkmaz, Z. (2007). Gramer Terimleri Sözlüğü (Şekil Bilgisi). Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi grameri* (Şekil Bilgisi). Ankara: TDK Yayınları.
- Köycü, S. (2007). *Lehçe dilbilgisi*, Ankara: Güner Matbaacılık.
- Johanson, Lars (2016). *Türkçede görünüş*, Çev. Nurettin Demir, Ankara,
- Lyubomir, Andreyçin, Et al (1993). *Gramatika na svremenniya bulgarski knijoven ezik – morfologiya*, BAN, Sofya,
- Lyubomir, Andreyçin, (1978). *Osnovna bulgarska gramatika*, Sofya, Nauka i izkustvo.
- Paşov, Petır, (1999). *Bulgarska gramatika*, Plovdiv, Hermes,
- Süleymanoğlu, H., & Et al, (2014). *Modern Bulgar dili*. Ankara: Hatiboğlu.
- Uzun, N. E. (1998). “Türkçede görünüş/kip/zaman üçlüsü”, *Dil Dergisi*, sayı:68,
- Vlahova, Ruykova (2009). *Radka, Prakticheska gramatika bulgarski ezik*, Sofya, Pons.
- Seliştev, A. M. (1951). *Staroslavjanskü yazık*. Moskova.
- Dilaçar, A. (1974). “Türk Fiilinde “Kılınış”la “Görünüş” ve Dilbilgisi Kitaplarımız”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1973-74*. (1974) s. 159-171.